

שיחה עולמית

מיטב הנכתב באנגלית | דוד מ' וינברג

THE AMERICAN INTEREST

המערב מפיל את עצמו

האיום הגדול ביותר על הסדר הליברלי העולמי אינו מגיע מהרהבתנות הרוסית, מהשאפתנות הסינית, מההתפשטות האיראנית, מהטירוף הצפון-קוריאני או מהטרור הג'יהאדי – אלא מההרס העצמי של תרבות המערב; כך כותב ב'אמריקן אינטרסט' פרופ' אנדרו מיכטה (Michta) מהמכון האירופי למחקרי ביטחון על שם ג'ורג' מרשל. הרס עצמי, או ליתר דיוק קוצר-יד גובר של המערב להסכים על דרך הגדרתו כציביליזציה.

אחרי עשרות שנים של עליית פוליטיקת הזהויות ושל הרס מורשת מדינת-הלאום בידי האקדמיה, התקשורת והתרבות הפופולרית, אמונתו של המערב בייחודיות שלו-עצמו היא צל חיוור של מה שהייתה אך לפני מחצית המאה. "מאז, האתוס שהנחילו האליטות גרם לכך שהגאווה הוחלפה בבושה, והפטריטיזם – באדישות של הפרט לגורל המורשת הלאומית. סביב רעיון מכונן של בושה קולקטיבית על העבר", אומר מיכטה, "אי אפשר לבנות קהילות לאומיות".

לדבריו, מדינת הלאום היא אולי המצליח ומאריך-הימים שבכל תוצריה של תרבות המערב. "הרעיון בדבר מולדת לאומית בעלת עיגון היסטורי וגבולות טריטוריאליים, שמוטמעים בו עקרונות הדמוקרטיה הליברלית, חופש הקניין והחירות המוגנת בידי שלטון החוק, הוא אבן הבניין של הצלחתו הגלובלית של המערב ושל רכיב ה'סדר', יהיה אשר יהיה, ב'סדר העולמי"; ואנו נוסיף כי הוא עומד ביסוד תפיסתה העצמית והכרתה העצמית של מדינת ישראל. "המערב גבר על אויביו שקמו עליו להכחידו – הפשיזם, הנאציזם והקומוניזם – משום שהיו מושרשים בו ערכים משותפים ואמונה

יוקדת כי התרבות והמורשת שלו ראויות להילחם עליהן ואפילו למות למענן". אובדנם של שורשים ואמונה אלה, מסכם מיכטה, הוא האיום העיקרי על מעמדו של המערב הדמוקרטי כמנהיג וכקובע הנורמות של המערכת הבינלאומית.

דוד מ' וינברג הוא יועץ בכיר בקרן תקווה ישראל, מנהל קשרי חוץ במרכז בגין-סאדאת למחקרים אסטרטגיים, ובעל טור מדיני-ביטחוני בעיתונים ג'רוזלם פוסט וישראל היום.

האם אמריקה בדרך למלחמת אזרחים?

אירועי שרלוטסוויל באוגוסט, שבשיאם אירע פיגוע דריסה נגד מפגינים, מצטרפים לאירועים חמורים דומים בערים פרגוסון, צ'רלסטון, דאלאס, סנט-פול, בולטימור, באטון-רוז' ואלכסנדריה, וביחד הם מעלים את החשש כי הדמוקרטיה בארצות הברית שברירת. רובין רייט (Wright) מעריכה ב'ניו-יורקר', על סמך שיחות עם חמישה היסטוריונים בולטים של מלחמת האזרחים האמריקנית, כי הסיכוי למלחמת אזרחים ב-15 השנים הבאות נע בין 35 ל-60 אחוזים, לא פחות.

לדבריה, בעידן המודרני, מעטות הן מלחמות האזרחים שיש בהן שדות-קרב, ביצורים וקווי חזית. בדרך כלל מדובר "בעימותים בעצימות נמוכה, עם פרצי אלימות שמיקומם משתנה. הסימנים המקדימים הם קיטוב חריף בחברה שאינו מותיר מקום מובהק ליישור ההדורים; פלגנות גוברת בדיווחים בעיתונות וביתר ערוצי המידע; היחלשות המוסדות, ובפרט הרשות המחוקקת והשופטת; בריחה של המנהיגות הפוליטית מאחריות; ולגיטימציה לאלימות כדרך האופנתית לניהול השיח ולפתרון מחלוקות".

האמריקנים מעמידים כיום בספק את אמינות המוסדות הפוליטיים שלהם, ובכללם הקונגרס, בית המשפט העליון והנשיאות. "במה אם כן אנו שמים היום את מבטחנו? אולי, באופן אירוני, בבולשת הפדרלית ובכל אותם אנשי צבא בממשל טראמפ...".

אירופה, הקשיבי לטראמפ

בביקורו בבריטל בחודש מאי אמר דונלד טראמפ כי "חברות נאט"ו צריכות סוף סוף לתרום את חלקן היחסי". ביולי הוא חזר על האזהרה בביקורו בוורשה. "אירופה צריכה לעשות יותר", אמר. גושפנקה אקדמית לדברים נותן פרופ' מייקל מנדלבאום מבית הספר ללימודים בינלאומיים מתקדמים באוניברסיטת ג'ונס הופקינס. "אירופה חייבת להחזיר את חובה", אומרת כותרת מאמרו בגיליון ספטמבר-אוקטובר של Foreign Affairs.

לדבריו, "דרישתו של טראמפ אולי צורמת את אוזניהם של מנהיגי אירופה, בעיקר לנוכח חוסר הפופולריות של טראמפ בקרב קהל בוחריהם, אך עליהם להישמע לה. בשנים האחרונות אירופה הייתה למקום מסוכן. נשיא רוסיה פוטין פנה, בניסיון לגייס תמיכה בארצו, אל נתיב התוקפנות הבינלאומית, בפלישתו לאוקראינה ובהתערבותו ברוסיה. והיות שכל הרפתקה צבאית יחידה יכולה לספק רק פרץ פופולריות זמני, פוטין צריך תמיד קורבנות חדשים. משום כך הוא מהווה איום מתמיד".

לאורך מחצית היובל שלאחר התמוטטות ברית המועצות, המילה שהמועמד טראמפ נהג לתאר בה את נאט"ו, "מיושן", הייתה מדויקת למדי. אך לא עוד. המצב שגרם

להקמת נאט"ו בימי המלחמה הקרה, קיומו של איום ממזרח, חזר. בשנת 2014 שמחה רוסיה קץ לשלום האירופי שלאחר המלחמה הקרה: היא פלשה לאוקראינה, גיבתה פוליטיקאים פרו-רוסים במדינות מזרח אירופה, ובשנה האחרונה אף התערבה בבחירות בארצות הברית ובצרפת. "תוקפנות מחודשת זו נובעת מהצורך של פוטין בתמיכה ציבורית לקיום הקלפטרטיה, שלטון-השוד, שבראשותו".

"לפיכך", ממשיך מנדלבאום, "טראמפ צודק: כדי לחזק את נאט"ו ולעודד את ארצות הברית להמשיך במחויבותה לביטחון אירופה, החברות האירופיות בברית זו צריכות לתרום יותר".

עוד אומר מנדלבאום כי אירופה אינה המקום היחיד שמעצמה תוקפנית מאיימת בו על ביטחון שכנותיה. במזרח התיכון, איראן מפתחת נשק גרעיני ומנהלת מלחמות-באמצעות-שליחים בסוריה ובתימן. סין טוענת לריבונות על אזורים בים סין הדרומי הנתונים במחלוקת, ומקימה בהם בסיסים צבאיים. במקביל, היא מנצלת את עוצמתה הכלכלית הצומחת לסחיטת ויתורים מדיניים ממדינות אחרות באסיה. ארצות הברית צריכה אפוא להוביל כמה מהלכים רב-צדדיים להגנת האינטרסים והערכים של המערב כולו.

"לצערי, טראמפ אינו מפגין לא נטייה ולא יכולת להוביל מהלכים כאלה", כותב מנדלבאום. "כדי ליצור קואליציה גלובלית נגד הבריונות הכלכלית הסינית והתוקפנות הרוסית תידרש תחושת אחווה קהילתית בקרב המדינות הדמוקרטיות, אחווה שיסודה לא רק באינטרסים המשותפים אלא גם בערכים המשותפים. אלא שבגרעין הסתייגותם הלא-סמויה של מנהיגי אירופה מטראמפ נמצא כמדומה חששם כי הלה – להבדיל מקודמיו, מרוזולט לכל המאוחר והלאה, ולמרות דבריו בוורשה על הגנת הערכים המערביים – אינו מסור לרעיון הקהילה הדמוקרטית הגלובלית. דווקא משום כך, אירופה צריכה לעשות כעצת טראמפ ולקחת על עצמה אחריות רבה מבעבר להגנת האינטרסים והערכים של המערב".

קץ שלטון הנפט

במאמר באתר 'ניו-קו שיפט' טוען המדען סת מילר כי הטכנולוגיה עומדת לשים קץ למאה שנות שלטונו של הנפט בכלכלה ובפוליטיקה. "הנפט, התעשייה שעוררה אימה וכבוד אולי יותר מכל תעשייה אחרת בהיסטוריה", יודח ממעמדו בעשור הקרוב. וכמו בכל מקרה של טכנולוגיה חדשה, הביטול יתחולל מהר בהרבה מכפי שאי-מי מעלה על הדעת.

המהפכה תתחולל בזכות הבשלתם המשולבת של כמה פיתוחים שיחסכו את רוב הוצאות התחבורה: המכוניות ללא נהג, הנעת המכוניות בחשמל ומצברים מאריכי

ימים. בעוד שבמנוע שריפה פנימית יש כ-2000 חלקים, במנוע חשמלי יש כ-20, ומשמעות הדבר היא אמינות גדולה הרבה יותר והוצאות תחזוקה קטנות לאין ערוך. ואם אחזקת הרכב תהיה זולה, השימוש במוניות נטולות נהג יהיה זול אף ממנה ובהזדמנות זו יפטור את האדם מבעיות חניה ומעול אחזקת הרכב.

גורלן של חברות הנפט יהיה דומה לגורלה של חברת המצלמות האנלוגיות וסרטי הצילום קודאק. הצילום בפילם היה מעוגן כל כך בתרבות, שהחברה התקשתה להפנים שזמנו קצוב. בתוך שנים ספורות, סביב אמצע העשור הקודם, עבר העולם כולו לצילום דיגיטלי. ערך השוק של קודאק עמד ב-1997 על 30 מיליארד דולר – אך ב-2012 הענק פשט את הרגל. לחברת הטלפונים הסלולריים נוקיה זה קרה מהר אפילו יותר. ב-2007 היא חלשה על מחצית השוק העולמי. אך אז הביאה אפל לעולם את הסמארטפון הראשון. ב-2012 פחת מ-5 אחוזים מהשוק העולמי היו בידי נוקיה.

גורל הנפט ידמה כנראה לגורלו של דלק פוסילי אחר: הפחם. הטלטלה בשוק הפחם כיום דומה לזו הצפויה לשוק הנפט בעשור הבא. חדירתו של הגז הטבעי הזול דחקה את הפחם מן השוק. הצריכה וההפקה פחתו בעשר השנים האחרונות בכרבע. חברות הכרייה לקחו בשנות הפריחה הלוואות למימון ההרחבה והשיפור של פעולתן, ועתה נתפסו לא מוכנות. נותר להן כסף להמשיך לפעול, אך לא להחזיר חובות. ארבע חברות הכרייה הגדולות נותרו עם אלפית (!) ערך השוק שהיה להן אך לפני שש שנים, וכמעט אינן פעילות עוד.

מילר צופה כי המכוניות-ללא-נהג תיכנסנה לשוק בסביבות 2021; השימוש בדלק המופק מנפט יגיע לשיאו ב-2022, ומשלב זה ואילך יצנח; וב-2023, בשל הכדאיות הרבה שתהיה לנסיעה בתחבורה שיתופית בדמות מוניות ללא נהג, תחדל כמעט לגמרי מכירת מכוניות חדשות לצרכנים פרטיים, וגם למשומשות יהיה קשה למצוא קונים ומחיריהן יצנחו. השימוש בבנוזין לרכב ייפסק כמעט לגמרי עד 2030, והשימוש בנפט גולמי יפחת ב-30 אחוז בהשוואה להיום. קידוחי הנפט יחדלו שכן הקידוחים הקיימים יספיקו. בתי הזיקוק, ואפילו צינורות הנפט המעשירים כיום את בעליהם, יחדלו בחלקם להיות כדאיים. שימוש רב עדיין יהיה לנפט, כגון בזיפות כבישים. אך כוחה של תעשיית הנפט וכוחן של המדינות המפיקות נפט יעברו מן העולם. ככה זה בעסקים.

דור ה"תאמין בעצמך"

"אתה מיוחד", "אין כמוך בעולם", "את הכי טובה בעולם": ילדים שגדלו באמריקה ובאזורי ההשפעה התרבותית שלה בשלושת העשורים האחרונים גדלו על הסיסמאות הללו. תרבות טיפוח ההערכה העצמית עיצבה – כך טוען ג'סי סינגל (Singal) ב'ניו-יורק מגזין' – את דרך חינוכו של דור שלם ואת תפיסתו העצמית (החיובית, אם שאלתם).

עד מהרה התחוור כי הטיעון שביסוד הטרנד, שיש קשר סיבתי בין הערכה עצמית לבין שלל תוצאות חיוביות, אינו מדויק כלל. אך הדבר, כותב סינגל, לא קלקל את המסיבה: לדידם של מיליונים רבים, הבשורה מעודדת מכדי שתיבדק. עד היום רבים מאמינים כי מבחינת בריאות הנפש, אין חשוב מניפוח ההערכה העצמית. כולם, ילדי בית הספר ומנהלי חברות ונתמכי רווחה, שמעו ממביני הדבר, גם מפסיכולוגים עתירי תארים, ששיפור ההערכה העצמית הוא המפתח לאושר, לביצועים משופרים ולהצלחה בחיים.

הדבר חלחל גם לתחום המדיניות הציבורית: מטיפי הגל הזה, שמרכזו בקליפורניה, טענו ששיפור ההערכה העצמית של הבריות יפחית פשע, הריונות של נערות ואפילו זיהום אוויר. הפיתוי חדר אל לב הכול, ואל שני צדי המפה הפוליטית: ליברלים שוחרי ניו-אייג' ושמרנים מקצצי תקציבים, כי הלא זול יותר להטיף להערכה עצמית מלעשות מעשים.

כך צמחה תעשיית ענק של טיפוח ההערכה העצמית – סדנאות, ייעוץ ארגוני, ספרים וספרי לימוד שזכו לתפוצה המונית בבתי הספר, לצד מוצרי-תרבות רבים מספור. קשה להעריך את גודלה, אך הענף הכולל של תעשיית העזרה-העצמית, שההערכה-העצמית הוא חלק ממנו, הוערך ב-2015 כמניב 10 מיליארד דולר בשנה.

הבעיה היא שהמחקר המדעי המאשש את התיאוריה דליל עד כדי אנקדוטליות ואיכותו ירודה. שמא, שואל סינגל, הקשר הסיבתי הפוך: הישגים גבוהים גורמים להערכה עצמית גבוהה? או פשוט, כפי שקורה הרבה, מבלבלים בין סיבה לבין מתאם? למשל, לגבי פשיעה: נכון, לעבריינים רבים יש הערכה עצמית נמוכה. אך אולי היא קשורה לנסיבות חייהם הקשות, ולא היא שגרמה להם להידרדר למעשים? יתרה מכך, כמה מחקרים ביקורתיים מצאו מתאם דווקא בין הערכה עצמית גבוהה להתנהגות שלילית: מתברר שפושעים לא מעטים חושבים על עצמם טובות. בתחום אחר, תחום החינוך, הישגים לימודיים גבוהים נתגלו כמנבאים טובים להערכה עצמית גבוהה – לא להפך.

סינגל מתבונן גם בקלישאות שיצרה תרבות ההערכה העצמית. הוא מצטט מחקר שהתחקה אחר שכיחותם של משפטי "תרגיש טוב עם עצמך" למיניהם בספרות – כגון "אם תאמין בעצמך, הכול אפשרי" או "אהב את עצמך – ורק אז תוכל לאהוב

אחרים". הקלישאות הללו תמיד אינדיבידואליסטיות מאוד, מרוכזות-עצמי – וכולן אשלייתיות.

לבסוף פונה סיגנל אל הקוראים המתנחמים בכך שבימינו הביקורתיים לא הייתה תופעה שרלטנטית כמו אמונת ההערכה העצמית תופסת אחיזה, ומפנה את תשומת לבם לאופנה עכשווית דומה. הפעם מדובר ב"grit", תכונה שאפשר להגדירה כדבקות במשימה, נחישות וכוח עמידה. קבוצת חוקרים טענה כי תכונה זו היא המנבאת הטובה ביותר להצלחה לימודית, ומתוך כך גם להצלחה בקריירה ובחיים. משרד החינוך של ארצות הברית כבר המליץ לפעול לחיזוק הדבקות במשימה בכל הכיתות.

אלא שגם פה התימוכין דלילים: אין ראיות מוצקות לכך שהדבקות היא מנבא מוצלח כל כך להצלחה בלימודים, קל וחומר לא לכך שפעילות יזומה לשיפור הדבקות מובילה לשיפור בהישגים. המחקר הרציני ביותר מלמד שמדד אפור יותר, הלא הוא כישורי למידה, מנבא את ההצלחה טוב יותר. הדבקות עוד לא כבשה לה מעמד כגון זה של ההערכה העצמית – אך סיגנל מציין כי שתי האופנות משקפות את רוח זמנן: ההערכה העצמית היא פרי רוח המימוש-העצמי של תרבות הפופ משנות השישים-שבעים והפסיכולוגיה שלה, ואילו עתה החברה תובענית יותר ושוויונית פחות. המבנה הכללי דומה: מושג המשטיח את המציאות המורכבת והלא תמיד צודקת וממיר אותה בקו סיפורי פשוט שאפשר לתמצתו במשפט או שניים.

מבוא למגפת האופיואידים

מגפת ההתמכרות לחומרים האופיואידים – סמים ומשככי כאבים הנגזרים מן האופיום או נקשרים לקולטנים שלו במוח – עלולה להרוג 650 אלף איש בעשור הבא. כך כותב ג'רמן לופז במאמר ב'ווקס'. בשנת 2015 לבדה מתו באמריקה 52 אלף איש ממנות יתר של סמים, כשני שלישים מהם מצריכת אופיואידים. והשיעור עולה.

ההסבר לכך פשוט. באמריקה קל יותר לקבל סמים מלקבל עזרה. לופז מציע, לשם ההשוואה, להתבונן במלחמתה של עיריית ניו-יורק בעישון הטבק. העירייה נקטה גישה דוראשית. היא הפחיתה את זמינות הטבק, באוסרה על מכירתו במקומות ציבוריים ובהטילה מס כבד על הסיגריות. מנגד, היא הגבירה את זמינות החלופות: פתחה קו טלפון שהפנה את המתקשרים למרפאות גמילה ועזרה להם להשיג חינוך מדבקות ניקוטין ומסטיקים ללא ניקוטין. שיעור העישון ירד כך ביציבות, מ-21.5 אחוז ב-2002 ל-14.3 אחוז ב-2015.

היפוכו של דבר קרה עם האופיואידים. זה עשרים שנה שמערכת הבריאות מציפה את אמריקה במשככי כאבים. מסעות השיווק של חברות התרופות מטעים את הציבור באשר לבטיחות וליעילות של התרופות הללו. רופאים שנואשו ממצבם של הסובלים

Vox

מכאב כרוני נוטים להעתיר עליהם מרשמים. כך הייתה ארצות הברית לאלופת העולם במרשמי אופיואידים. אך זו רק ההתחלה: אחרי היצרנים והרופאים הזדנב צבא סוחרי הסמים, שניצל את מצוקתם של החולים שהתמכרו למשככי הכאבים שקיבלו ונזקקו לכמות גדולה יותר או לחומרים חזקים יותר. הם הציעו לצרכנים הדואבים הרואין ושאר אופיואידים בלתי-חוקיים. מנגד, תשומת לב מועטה ניתנה להפניית מכורים לטיפול: על פי דו"ח משנת 2016, רק עשרה אחוזים מן הזקוקים לטיפול מגיעים אליו, כיוון שבאזורים רבים חסרות אפשרויות טיפול, והמתנה אורכת לעתים חודשים.

האם תגבור מאסיבי של הטיפול במכורים יבלום את מגפת האופיואידים? לדעת אנשי מקצוע רבים, נדרשת גם התערבות מונעת: הקלת הגישה למרפאות כאב מקצועיות, וטיפול בגורמי היסוד להתמכרות – אותן בעיות חברתיות ובעיות בתחום בריאות הנפש שמקובל לקשור לשימוש בסמים. הכוונה היא לשיפור רשתות הביטחון החברתי והשירותים החברתיים, לתוכניות תעסוקה, לשילוב מוגבר של גופי בריאות הנפש במערכת הבריאות, לעידוד אמצעי מרגוע ובידור שאינם סמים וכן הלאה.

לופז מעיד על עצמו כי לאור הדברים הללו שינה לחלוטין את השקפתו על שימוש בסמים. "כשהתחלתי לעבוד ככתב לענייני מדיניות-סמים, ב-2010, תמכתי בלגליזציה של כל הסמים – ממריחואנה עד הרואין וקוקאין. זה נראה לי מתבקש. האיסורים כשלו. מיליוני אמריקנים נעצרו בגלל סמים, רבים מהם גם נאסרו. הממשל השקיע עשרות מיליארדי דולרים לשנה במאבק בסמים – לא רק בשיטור ובמעצר אנשים ובהתנכלות להם, אלא גם בפשיטות צבאיות בחו"ל שהרסו לאנשים חוות וחיים. ולכל זה כמעט לא היו תוצאות. סברתי שמוטב שהממשל ינקוט אסדרה רגישה של התחום, שתתמקד במניעת השימוש המסוכן: שיפעל נגד תופעת שיווק הסמים בפיתוי שקר, וידאג שמחירי הסמים יהיו גבוהים כך שהצריכה לא תהיה מוגזמת ובפרט הילדים לא יוכלו להשיגם.

"ואז התחלתי לדווח על מגפת האופיואידים. ראיתי חברים של בני משפחתי מתים ממנות יתר. דיברתי עם משתמשים שאינם מצליחים להתנער משנים של התמכרות שראשיתן בצריכה על פי מרשם רופא. דיברתי עם רופאים, תובעים ומומחים שהראו לי שהמשבר החל בלחצן של חברות תרופות גדולות על רופאים ועל הממשל". כל זה, הוא כותב, גרם לו לחשוב שלגליזציה מלאה אינה הפתרון, ושלא די באסדרה. "אם הייתה לנו היסטוריה של מסוגלות לקדם ריסון בצריכת מוצרים, או אחריות

מוסרית בפרסום, או מסוגלות להפנות מיסים הנגבים מדברים רעים למטרות חיוביות, הייתי מודאג פחות. אך ההיסטוריה שלנו בתחומים האלה איננה – אולי איסורים – אמנם נוקשים קצת פחות מהנהוגים היום – הם הדרך הנכונה".